

IV.A.05. **DE ALTAREN**

1.-HET HOOFDALTAAR

In het visitatieverslag op 02 aug. 1563 lazen we dat het hoofdaltaar slechts twee kleden bezat, waaronder één versleten was. Ook was er een zwart linnen dekkleed. Wekelijks werden vier missen gecelebreerd (01).

In 1578 toen een nieuwe kerk werd gebouwd, was de abt van Averbode de begever van het hoofdaltaar: 15 mud.

In 1613 werd het hoofdaltaar door een misdadige daad ontwijd en in 1655, onder pastoor Pieter Deliën, was het nog niet opnieuw gewijd (02), maar wel prachtig versierd met een goudleren bekleding van het front van de altaartafel. In 1662 kocht de pastoor een zwart antependium voor de rouwdiensten. Rechts was een tabernakel met ijzeren traliewerk. De godslamp brandde voortdurend sedert 1624 op kosten van de kerkfabriek.

2.-ALTAAR VAN ONZE LIEVE VROUW

De aartsdiaken vermeldde dit altaar ten tijde van pastoor Matheus de Herckenrode, (1535-1573) (01). Begever was de abt van Averbode. Het beneficium (een uit gunst geschonken vruchtgebruik) bedroeg in 1624 16 mud spelt; in 1643, 14 mud; in 1686 slechts 10 mud en in 1701 08 mud, met de verplichting wekelijks twee missen op te dragen (03).

In 1613 en ook nog in 1624 was de rector (geestelijk bedienaar) Jan Fabri, pastoor van Nieuwenhuizen in St-Truiden. Jarenlang werd er slechts één mis per trimester opgedragen. In 1613 en in 1624 was de altaartafel lelijk en moest de beschildering vernieuwd worden. In 1643 waren er voldoende versierselen.

In 1650 deed rector Theodatus Martens, de bejaarde kapelaan van het begijnhof te St-Truiden, slechts één mis. '*Habet autem vice-pastor pro stipendio officium altaris S.Mariae et 3 mod. ex hospitali ei assignatos per mamburnos*' (04).

Vertaling.-De onderpastoor kreeg voor de andere mis aan het Maria-altaar 3 mud van de mombers van het gasthuis.

In 1655 beweerde rector Martens dat hij de mogelijkheid had om de mis te celebreren in Sint-Truiden. Er was weer geen versiering meer en zelfs werd beweerd dat het altaar niet gewijd was (03). In 1701 was de bedienaar Walter Walteri en in 1712 Jan-Baptist Morren (03).

Het O.L.Vrouwaltaar stond op 24 sept. 1655, aan de rechterkant vooraan in de schip (05).

3.-SINT-LAURENTIUSALTAAR

Laurentius, de patroonheilige, was een martelaar, aartsdiaken van Rome en boekhouder van paus Pius II. Hij overleed in 258 of in 261. De legende vertelt dat toen hij op een gloeiende rooster gelegd werd, hij zich na enige tijd omdraaide en tegen de beul vertelde dat het was om zich geleidelijk te laten braden, zodat hij hem zou kunnen opeten. Hij werd aanroepen tegen brandwonden en huiduitslag. In de christelijke kunst beeldt men hem af met een rooster in de hand en viert men hem op 10 augustus. Op het concilie van St-Truiden werd Laurentius erkend als een eerste klas patroon.

In 1563 was er reeds een altaar van Laurentius, maar het bezat geen kelk (01) en geen missaal. De begever was de abt van Averbode. In 1624 en in 1701 werd als bijdrage 16 mud gerst gemeld; in 1686 werd het 08 mud tarwe. Er moesten daarvoor wekelijks twee missen worden gelezen en dit beneficie dateerde reeds van voor 1613, toen rector Romanista de dienst verzekerde. Van 1624 tot 1643 was de rector Herman Savenier, een kannunnik van Saint-Martin te Luik, maar de werkelijke bedienaar was Willem Vuyst.

In 1643 en ook in 1655 toen Henri Hovius, doctor in de geneeskunde, rector was, stelde men vast dat er slechts één mis om de twee weken werd gecelebreerd. In 1655 stond het altaar aan de linkerzijde, vooraan in het schip (05). Het bezat een retabel (achteropstand) en een antependium. Van 1686 tot 1712 droeg N.Movilhet uit Luik één mis per week op. Deze rector beweerde zelfs dat hij helemaal niet gehouden was tot de wekelijkse mis wegens het tekort aan inkomsten.

4.-SINT-NIKLAASALTAAR

Het beneficie van het St-Niklaasaltaar was een oude gift van de abt van Averbode. Volgens de oudste pouillé van het bisdom Luik, daterend van 1497, was er in de parochiekerk reeds een altaar met beneficie (06).

Op 22 jan. 1553 overleed Jacobus Hormes, de rector van het altaar (07). In 1563 was priester Egidius van Brabant, die in Brustem woonde, de rector en las wekelijks twee missen. De aartsdiaken kloeg echter over zijn levenswandel. Hij zou samen met de meid Elisabeth Clouri de goederen van een andere Brustemse priester Bartholomeus Kempeners (08), op een merkwaardige wijze verkwist hebben. Voor de twee missen liet hij zich helpen door een jongeman Willem van Eymeren.

In 1613 was het altaar niet in orde: voorhang en tafel waren versleten. Er moesten wekelijks drie missen gecelebreerd worden. In 1624 werd er 20 mud tarwe geschonken voor drie missen; in 1643 40 mud voor slechts twee missen; in 1650 20 mud; in 1686 en 1701 40 mud met de last van drie missen.

In 1613 was Walter Vrancken de rector en van 1624 tot 1655 Jan Godefridi, kannunnik van Sint-Dionysius, maar verblijvend in Rome. Deze werd vervangen door Brustemnaar Thomas Sevenants (09), die echter overleed. In 1643 werd er dus geen mis meer opgedragen. De pastoor verving hem, las slechts twee missen en ontving hiervoor

35 gulden. Daarna werd de dienst waargenomen door Leonard Breesmal, kanunnik te Olmen en van St-Dionysius. In 1650 en in 1655 was het altaar niet in orde en stond toen in de linkerzijbeuk.

In 1712 werd N. Debruit rector, maar er was geen dienst meer. In 1793 was Petrus-Joseph-Maria Dejaisse de beneficiant. Men schreef toen: '*Cius Epus servus servorum dei dilecto filio petro josepho maria dejaisse Clerico perpetuo beneficiato in parochiali Ecclesia loci de brusthem*' (10).

5.-ALTAAR VAN MARIA-MAGDALENA, CATHARINA EN BARBARA

Naast de Maria-devotie bestond ook de verering van andere heilige vrouwen, die als martelares voor het geloof waren gestorven of deugden op heldhaftige wijze hadden beoefend. Van deze bijzondere vrouwen werd hemelse voorspraak verwacht en tevens dienden zij als voorbeeld voor de parochianen. Was het misschien een poging om de devotie van de Drie Gezusters naar de parochiekerk te verhuizen?

In 1563 was er een altaar van Maria-Magdalena met een kelk, deels uit goud en deels uit verguld zilver en een vergulde zilveren pateen (01).

Dit altaar werd vermeld in 1593 in een verkoopsakte (11): '*De meier en de laten van het hof van Rasens vander Borgh te Brustem oorkonden dat Leonis Bescheys in naam van het Magdalena-altaar een stuk grond verpacht aan Claes Voes. 10 maart 1593*'.

Omstreeks het midden van de 17e eeuw werd er dagelijks een mis opgedragen behalve één dag om de veertien dagen.

In 1643 bezat het altaar een kelk met een zilveren beker en een koperen voet. Het beneficium van Maria-Magdalena was in 1655 een '*beneficium manuale*' (de gift werd met de hand geschonken door de kerkmeesters, na onderlinge overeenkomst met de abt van Averbode en het dorpsbestuur) (05).

Jan Entbroeck was in 1650 de rector en in 1701 Martin Mottars. In 1701 werden er elf missen betaald voor een zekere intentie en twee missen per veertien dagen volgens een stichting die bestond sedert het jaar 1661 (12). Het beneficium werd in 1701 begiftigd door de pastoor en de kerkmeesters en bedroeg 150 vaten tarwe.

Het altaar werd in 1650 verenigd met het premissariaat (kapelaan) (05). Maria-Magdalena was bijzonder geliefd als bekeerde zondares. Een verkoopakte van Ferdinand Huyn van Amstenrade aan Egidius Veulemans op 14 april 1668 sprak van '*ende St. Marie-Magdalena altaar*', doelend op een stuk landbouwgrond '*op den berg*' gelegen.

In 1643 en 1701 werd voor dit altaar ook Catharina (13) en Barbara (14) vermeld. Het houten beeld van Barbara was 75 cm hoog. De parochiale overheid stelde alles in het werk om de voortzetting van 's lands oudste uitingen van heidense volksdevotie voor de '*triple matronen*' van de Kelten te laten overgaan op drie andere heilige maagden: Catharina met wiel, Barbara met toren en Margaretha met draak. De plaats van het altaar is echter niet bekend.

6.-ALTAAR VAN SINTE-ANNA

Er was ook een altaar van de H. Anna in de rechter zijbeuk. De begever was de abt van Averbode en de gift bedroeg 28 mud. In 1650 werd vermeld: '*Altare S. Annae non reperitur sed pastor celebrat unam missam singulis hebdomadis et recipit ex fabrica 13 vasa silig*'. Vertaling.-Het altaar van de H. Anna werd niet opgezocht, maar de pastoor draagt elke week een mis op en ontvangt van de kerkfabriek 13 vaten tarwe'.

Vanaf de 16e eeuw was er een grote toename van de Anna-verering. Na 1500 werd Anna uitgebeeld met haar dochter en kleinkind, de zogenaamde Anna-te-Drieën. Als moeder stond Anna dicht bij de gelovigen. In 1662 werd een '*ysergewerck*' geplaatst aan '*het huysken daer het beldt van S. Anna in staet*'.

Bartholomeus Schoonaerts (15), een norbertijn, kwam in november 1792 naar Brustem als kapelaan. Daar het rectoraat van het Maria-Magdalena-altaar verenigd was met de kapelanie stelde hij in 1794 een lijst op met de goederen en erfpachten (16) en ook een lijst met de rectoren sedert 1654:

- 01.-Policarpus Tresoriers 1654.
- 02.-Pieter Deliën (werd pastoor 1654-1673).
- 03.-Remigius Coemans.
- 04.-Joannes Vanaken.
- 05.-Petrus Taelman en Martinus Mottaers 1701.
- 06.-Raphaël van Ceulen (tijdens pastoor Grauwels 1718-1722).
- 07.-Matthias Thijs.
- 08.-Theodorus Vanderstraeten.
- 09.-Gerardus Knaepen.
- 10.-Joachimus Schoenmaekers.
- 11.-Judocus Gentis 1734.
- 12.-Stephanus Van den Borne.
- 13.-Gaspar Boux.
- 14.-Guilgelmus Van Gennep.
- 15.-Gommarus Dom.
- 16.-Sebastianus Hannes.
- 17.-Lucas Van den Nesse (werd pastoor 1761-1783).
- 18.-Simon de Roullij.
- 19.-Eligius Dommeliers 1763.
- 20.-Hubertus van Balder.
- 21.-Damasus Luyckx (werd pastoor 1783-1793).
- 22.-Guilgelmus Claes 1766.
- 23.-Isfridus Vandun 1776.
- 24.-Ludovicus Wijns 1777.
- 25.-Gisbertus Halloint 1783.
- 26.-Waltherus Verhaeght 1789.
- 27.-Bartholomeus Schoonaerts 1792-1805, pastoor 1807-1822.

- 01.-Jan-Trudo Gerits.-'Sint-Laurentiuskerk van Brustem en haar kunstpatrimonium in de late Middeleeuwen', in OLV.L., jrg.30, 1975, blz.119-124, bijlage VI.
- 02.-Guillaume Simenon.-'Visitationes', blz.112, 1B.
- 03.-Guillaume Simenon.-a.w., blz.110, VI, nr.1.
- 04.-Idem., blz.114, XII.
- 05.-Jan-Trudo Gerits.-'De St-Laurentiuskerk van Brustem ten tijde van pastoor Pieter Deliën (1654-1673)', in Hist. Bijdr. ter nagedachtenis van G.Heynen, 1984, blz.176.
- 06.-E.Houtman en J.Molemans.-'Cijnsregister van het Bruyninxhof te Brustem (1300)', in OLV.L., jrg.30, 1975, blz. 271, voetnoot 228.
- 07.-R.A.H.-Gemeente Brustem.-'Anniversarium'=jaargetijdeboek.
-Jan Grauwels.-'Gegevens uit Brustem"', in Vlaamse Stam, jrg.II, nr.1, maart 1966, blz.73-75.
- 08.-Bartholomeus Kempeners was een priester, die in Brustem woonde in 1563.
Hij is waarschijnlijk een andere dan *'Art Kemppeners, als momber gemechtich van joncker Gordt van Ghoere, heer tot Hamal, half Bruysthem...'* uit februari 1525, en in 1529 van Herbert van Eys en die ook laat was in het Bruyninxhof in 1531 met als familiewapen: *'in goud een kruis van vair, met in het eerste kwartier een rode wassenaar'*.
In 1542 was priester Bartholomeus Kempeners de stadhouder van de leenzaal. Als wapenschild had hij *'een letter K, vergezeld in het schildhoofd van twee sterren en in de schildvoet van twee merletten'*.
- 09.-Sevenants Thomas, rector en priester, z.v. Godefridus Sevenants (burgemeester van Brustem in 1650) en Maria-Margaretha Jacobs, die 7 kinderen hadden.
- 10.-R.A.H.-Gemeente Brustem-Kerk nr.41.
- 11.-R.A.H.-Gemeente Brustem-Kerk nr.35. Ook nr.36 handelt over het Magdalena-altaar.
- 12.-Guillaume Simenon.-a.w., blz.111, VI, nr.4.
- 13.-Catharina van Alexandrië, maagd en martelares, bevrijdde de mensen van het Katrienwiel of ringworm. Toen ze geradbraakt werd en men haar op een rad bond, sprongen de banden los. Patrones van de wagenmakers, naaisters, wijsgeren, redenaars en geleerden. Feestdag: 25 november.
- 14.-De naam Barbara is Grieks-Latijn en betekent de barbaarse, de vreemdelinge. Ze is de patrones van de klokkengieters, artilleristen, mijnwerkers en kanonniërs. Feestdag: 04 december.
- 15.-Schoonaerts Bartholomeus Louis °Neerheylissem 12.05.1754-+Brustem 22.07.1822. Kapelaan te Brustem in 1792, assistent te Kortembos in 1805, pastoor van Brustem van 31 jan. 1807 tot aan zijn overlijden op 22 juli 1822.
- 16.-R.A.H.-Gemeente Brustem.-Kerk nr.40.
'Goederen en erfpachten van de capellanie'.